

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОДІЛЬСЬКИЙ СПЕЦІАЛЬНИЙ НАВЧАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНИЙ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ КОЛЕДЖ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до вивчення навчальної дисципліни
«Історія української державності і культури»

студентами заочної форми навчання
РВО «Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти»

м. Кам'янець-Подільський
2017

Методичні вказівки до вивчення дисципліни «Історія української державності і культури» за РВО «Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти» спеціальності 072 «Облік і оподаткування» 071 «Соціальна робота» // укл.: кандидат історичних наук, доцент Скрипник А.Ю. – Кам'янець-Подільський: ПСНРСЕК, 2017.-)с.

Методичні вказівки обговорені та схвалені на засіданні кафедри інформаційної економіки, фінансів, обліку та оподаткування

Протокол від «___» _____ 20___ року №

_____
Завідувач кафедри _____

(_____)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

«___» _____ 20___ року

Зміст

Передмова.....	4 с.
Мета та завдання курсу.....	5 с.
Змістові модулі, теми змістових модулів	6 с.
План та тези лекцій	15 с.
Тематика індивідуальних завдань	24 с.
Тестова перевірка знань	26 с.
Питання до іспиту	26 с.
Література.....	29 с.

1. Передмова

Український народ має самобутню тисячолітню матеріальну та духовну культуру, яку замовчували, приховували, забороняли сотнями років держави, в складі яких упродовж кількох століть перебувала Україна. Нинішній період українського державотворення не тільки дозволяє і сприяє відродженню культури нашого народу, а й робить необхідним залучення її могутнього потенціалу для розбудови правової, високоцивілізованої, демократичної держави. Опанування навчального курсу потрібне студентам для усвідомлення належності до великого європейського народу з розвинутою культурою та духовно-моральними цінностями, що ставить їх у рівень представників високоцивілізованих європейських народів. Враховуючи, що студенти вивчали питання культури в загальному предметі „Історія України”, вивчення цього нормативного навчального курсу дозволяє розширити та поглибити здобуті знання і на їх основі виробити цілісне наукове уявлення про роль культури українського народу в його житті, створенні й функціонуванні держави, а також про місце української культури в системі європейської та світової цивілізації від найдавніших часів до сьогодення.

Навчальним планом на вивчення курсу відводиться 120 академічних годин, зокрема на лекції – 8 годин, самостійну роботу – 112 годин.

Нормативний навчальний курс „Історія української державності та культури” передбачає з’ясування джерел, витоків, становлення і розвитку матеріальної, науково-технічної та художньої культури України від найдавніших часів до сьогодення. Це передбачає можливість осмислення внутрішніх і зовнішніх чинників її виникнення, становлення і розвитку. Дозволяє простежити закономірності поступального руху духовно-культурної сфери, виявити суть, взаємозв’язок і взаємообумовленість культурних процесів на одвічних українських землях і країнах сусідніх народів, європейської та світової цивілізації. Прийти до переконання про впливи культур інших народів на вітчизняну культуру і внесок українського народу в розвиток зарубіжної, європейської та світової культури.

Історія української державності та культури – навчальний предмет про закономірності виникнення, становлення та розвитку матеріальної і духовної культури українського народу від найдавніших часів до сьогодення. Вона включає в себе системне ознайомлення з культурними процесами між народами Європи і всього світу, що дозволяє простежити не тільки спільні риси та ознаки, а й відмінності, самобутність і неповторність духовно-культурної спадщини, визначити та усвідомити життя і побут як цілісної інституції великого європейського народу.

Курс розрахований на те, щоб вивчати історію української культури: по-перше, як цілісну самобутню систему, що забезпечує творення, збереження та поширення духовних цінностей і по-друге, як органічну, живу складову світової культури, світового культурного процесу. Нею передбачається врахування, з одного боку, того, що раніше вивчення та тлумачення історії і культури українського народу здійснювалося вибірково і кон’юнктурно, у

зв'язку з чим багато значних звершень української культури було викривлено й спрощено. Це, в свою чергу, вимагає всебічного з'ясування об'єктивних причин, які не завжди сприяли поступальному розвитку української культури, впливу, української культури на культури сусідніх народів, культуру європейських і інших країн.

Вивчення історії української державності та культури має на меті сформувати в майбутніх фахівців цілісну картину і всебічне наукове уявлення щодо розвитку різних сфер культури українського народу в їх комплексі та взаємозв'язку і виробити на основі цього сучасні знання про місце і роль вітчизняної культури у світовому і європейському культурному просторі на всіх етапах української території.

2. Мета та завдання курсу.

На виконання зазначеної мети визначені такі основні **завдання**:

озброїти студентів інформацією про суть, зміст, основні категорії і поняття „українська державність та культура” в її розвитку та динаміці історичного життя на землях сучасної України;

розкрити внутрішні та зовнішні фактори, історичний, світоглядний і мистецький чинники, закономірності процесу становлення, розвитку української культури, здобутків і втрат духовної та матеріальної культури українського народу;

– на основі ознайомлення з сучасними духовно-культурними процесами сформувати уявлення про взаємозалежність між розбудовою незалежної України та національно-культурним відродженням; ввести студентів у соціокультурну реальність багатогранного культурологічного процесу мешканців України в співпраці і взаємозв'язках із близькими та далекими народами;

показати українську культуру як систему знань, цінностей, морально-етичних норм, духовного світу, соціальних зразків і інших атрибутів, які визначають поведінку та результати суспільної діяльності окремих представників і всього народу;

сприяти культурному і ціннісному самовизначенню майбутніх фахівців.

Курс „Історія української державності та культури” будується на аналізі і вивченні найновішої наукової та навчальної вітчизняної й зарубіжної літератури і джерел, що: дозволяють опанувати загальні засади розвитку культурних процесів на території України, розкривають еволюцію і складові української культури з найдавніших часів, найрізноманітніші аспекти культурного життя її титульного народу та національних меншин, дають можливість переконатися про культурні досягнення і внесок української нації в європейську та світову цивілізацію.

Вивчивши навчальний курс „Історія української державності і культури”, студент повинен **знати**:

основні категорії та поняття з історії національної і народної культури;

історіографію проблеми та внесок вітчизняних і зарубіжних учених у дослідження духовної і матеріальної культури України;

періодизацію історії української культури і основний зміст найважливіших етапів у її історичному розвитку;

закономірності, чинники, головні події культурного життя і їх особливості, внесок видатних українців у становлення, еволюцію, формування самобутності та неповторності різних галузей української культури;

місце і роль української культури в житті народу, європейської і світової цивілізації.

Студент повинен уміти:

володіти фактичним матеріалом з історії української культури від найдавніших часів і до сьогодення;

виділяти теоретичні та практичні цінності з духовного і матеріального надбання культури українського народу;

формувати та обґрунтовувати особисту позицію щодо проблем історії української культури;

робити чіткі, об'єктивні та умотивовані висновки про еволюцію української культури від часу її виникнення і до початку XXI ст.

професійно використовувати теоретичний і фактичний матеріал у майбутній педагогічній роботі.

Отже, вивчивши нормативний навчальний курс, студенти першого курсу мають сформувати навички і вміння самостійно аналізувати духовно-культурні процеси та явища, об'єктивно оцінювати внесок українців у світову культурну скарбницю, займати громадську позицію щодо відродження та утвердження в суспільстві України кращих надбань матеріальної і духовної культури народу та високої цивілізованості.

Нормативний навчальний курс „Історія української державності та культури” спрямований на виконання завдань щодо забезпечення якісної підготовки студентів I курсу.

3. Змістовні модулі, теми змістових модулів

Модуль 1. Етносоціальні та державотворчі процеси в Україні.

Тема 1. Княжий період українського державотворення.

(2 год.)

1. Найдавніші державні утворення на українських.
2. Перші слов'янські державні утворення на території України.
3. Київська Русь – початки української державності:
  - a) *передумови та етапи формування державності Київської Русі;*

б) характеристика державності, основні верстви населення, політичний і територіальний устрої Київської Русі на різних етапах її історичного розвитку;

в) Київська Русь в міжнародних відносинах;

г) причини занепаду та припинення існування Київської Русі, її історичне значення;

4. Галицько-Волинська держава – перша суто українська держава:

а) утворення Галицько-Волинської держави, особливості її внутрішньої та зовнішньої політики;

б) історичне значення Галицько-Волинської держави, її місце в історії українського народу.

Література:

1. Малик Я., Вол Б., Чуприна В. Історія української державності. – Львів: Світ, 1995. – С. 3 – 32.

1. Панібудьласка В.Ф., Деревінський В.Ф., Тороп А.В. Історія України: Навчальний посібник. 2-ге вид., доп. – К.: КНУБА, 2009. – С. 101 – 111.

2. Шевчук В. П., Тараненко М. Г. Історія української державності: Курс лекцій: Навчальний посібник. – К.: Либідь, 1999. 5 – 52.

Тема 2. Державотворчі процеси в період Козаччини та Гетьманщини.

(2 год.)

1. Стан української державності в період литовсько-польської експансії.

2. Запорозька Січ – козацька республіка, модель майбутньої української державності.

3. Формування Української козацької держави – Військо, її політико-адміністративний та соціальний-економічний устрій.

4. Переяславсько-Московська угода: її сутність та наслідки.

5. Гетьманщина наприкінці XVII – XVIII ст.

6. Наступ російського царизму на українську державність в другій половині XVII – XVIII ст.:

а) спроби обмеження української державності за життя Богдана Хмельницького;

а) обмеження української державності Петром I;

б) антиукраїнська політика Катерини II.

7. Запорозька Січ та Українська козацька держава в міжнародних відносинах XVI–XVIII ст.

Література:

1. Батюк В. Українська державність напередодні та в роки визвольної війни 1648 – 1654 рр. //УІЖ. – 1993. – № 1. – С. 50 – 57.

2. Малик Я., Вол Б., Чуприна В. Історія української державності. – Львів: Світ, 1995. – С. 32 – 52.

3. Панібудьласка В.Ф., Деревінський В.Ф., Тороп А.В. Історія України: Навчальний посібник. 2-ге вид., доп. – К.: КНУБА, 2009. – С. 111 – 117.

4. Смолій В.А., Ричка В.М. Угоди гетьманського уряду України з Московською державою (1654–1764 рр.) // УІЖ. – 1993. – № 4/6.
5. Шевчук В. П., Тараненко М. Г. Історія української державності: Курс лекцій: Навчальний посібник. – К.: Либідь, 1999. – С. 53 – 140.

Тема 3. Державотворчі процеси в Україні ХІХ – на поч. ХХІ ст.

(2 год.)

1. Ідея української державності в суспільно-політичному житті в ХІХ – на початку ХХ ст.
2. Українське державотворення в період Української революції 1917–1921 рр.:
  - а) сутність владних структур, що утворювалися в ході революції. Досягнення і прорахунки в державотворчій діяльності Центральної Ради, Гетьмана П.Скоропадського та Директорії.
  - б) державотворча діяльність Західноукраїнської народної республіки (ЗУНР).
  - в) створення Української Соціалістичної Радянської Республіки: соціальна база, органи влади, зовнішні чинники розвитку.
  - г) зовнішньополітична діяльність українських урядів в 1917–1921 рр.
3. Українська державність в 1920–80-х рр.:
  - а) утворення СРСР, стан української державності у 1920-ті – 30-ті рр.
  - б) проголошення української державності в Закарпатті (1938 – 1939 рр.);
  - в) українське питання в міждержавній політиці напередодні та в ході Другої світової війни;
  - г) державно-політичний розвиток УРСР у післявоєнні роки. Спроби реформування державного управління та їх невдачі;
4. Новітня Українська держава:
  - а) проголошення державного суверенітету та незалежності України. Грудневий референдум 1991 р.
  - б) запровадження основних атрибутів і символів державності України.
  - в) особливості розвитку української державності на сучасному етапі.
  - г) зовнішньополітична діяльність Української держави в умовах незалежності.

Література:

1. Гамрецький Ю. М. Універсали – визначні віхи історії Центральної Ради // УІЖ. – 1991. – № 8. – С. 23 – 30; № 9. – С. 23 – 30. Ковальчук М. Гетьман Скоропадський і українське державотворення доби визвольних змагань // Пам'ять століть. – 2002. – № 1. С. 38 – 54.
2. Державна символіка України. – Навч. посібник. – К.: КНУБА; „Довіра”, 2004. – 156 с.
3. Кульчицький С.В. Центральна Рада. Утворення УНР // УІЖ. – 1992. – № 5,6.
4. Малик Я., Вол Б., Чуприна В. Історія української державності. – Львів: Світ, 1995. – С. 52 – 180.

5. Мірчук П. Причини загибелі УНР // Державність. – 1993. – № 2.
6. Панібудьласка В.Ф., Деревінський В.Ф., Тороп А.В. Історія України: Навчальний посібник. 2-ге вид., доп. – К.: КНУБА, 2009. – С. 118 – 131.
6. Шевчук В. П., Тараненко М. Г. Історія української державності: Курс лекцій: Навчальний посібник. – К.: Либідь, 1999. – С. 197 – 472.

Тема 4. Український національно-визвольний рух XVIII – XIX ст. В контексті боротьби за українську державність.

(1 год.)

1. Козацько-селянські повстання кінця XVI – початку XVII ст.
2. Національно-визвольна революція середини XVII ст.:
  1. *причини, характер, рушійні сил, етапи та хронологічні рамки революції;*
  - б) *роль та місце в революції визвольної війни під проводом Б.Хмельницького;*
  - в) *причини поразки революції середини XVII ст., її історичне значення та уроки.*
3. Національно-визвольна й антифеодальна боротьба наприкінці ХУІІ - ХУІІІ ст. на Правобережній і Західній Україні
4. Українське національне відродження XIX ст., його передумови, причини, сутність та зміст.

Тема 5. Український національно-визвольний рух XX – поч. ХХІ ст.

(1 год.)

1. Створення та діяльність ОУН у 1920 – 30-х рр.
2. Національно-визвольний рух в Україні в роки Другої світової війни.
3. Основні напрямки та особливості національно-демократичного руху (шістдесятники, дисиденти та ін.) в Україні в 60 – 90-х рр. ХХ ст.
4. Помаранчева революція 2004 р. та Революція гідності 2014 р., їх вплив на сучасні державотворчі процеси в Україні.

Література:

1. *Грицак Я.* Що залишилось після Помаранчевої революції. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2010. – 31 с.
2. Мірчук П. Причини загибелі УНР // Державність. – 1993. – № 2.
3. *Касьянов Г.* Ідеологія ОУН: історико-ретроспективний аналіз// УІЖ.– 2004. – № 1.
4. *Квіт С.* Помаранчева революція як комутаційна проблема // Визвольний шлях. – 2005. – № 3.
5. Панібудьласка В.Ф., Деревінський В.Ф., Тороп А.В. Історія України: Навчальний посібник. – К.: КНУБА, 2006. – 152 с.
6. *Смолій В.А., Степанков В.С.* Українська національна революція 1648–1676 рр. крізь призму століть // УІЖ. – 1991. – № 5.
7. *Степанков В.С.* Українська революція 1648–1676 рр. у контексті європейського революційного процесу // УІЖ. – 1997. – № 1.

Модуль 2. Українська культура від найдавніших часів до поч. XXI століття.

Тема 6. Історія культури давнього населення України.

1. Історико-культурні процеси на території України за кам'яної доби:

а) еволюційний розвиток первісної людини, вдосконалення знарядь праці, основні технічні та культурні досягнення;

а) неолітична революція;

б) феномен трипільської культури.

2. Північне Причорномор'я в давній українській культурі:

а) скіфські та сарматські племена, їх внесок у розвиток української культури;

б) культура античних колоній Північного Причорномор'я;

в) германські племена в давньоукраїнській культурі;

г) тюркомовні кочові племена як чинник формування української культури;

д) римські впливи на формування української культури.

3. Культура давніх слов'ян на території України:

а) венеди, анти, склавини;

б) літописні племена та їх історико-культурні здобутки;

в) матеріальна культура східнослов'янських племен;

г) релігійні вірування давніх слов'ян.

Література

1. Антонович Дм. Українська культура / Дм. Антонович. – К.: Либідь, 1993. – С. 189-196.
2. Грушевский М. Очерк истории украинского народа / М. Грушевский. — К.: Либідь, 1991. — С. 15-34.
3. Давня історія України: Навч. посібник: У 2 кн. / П.П. Толочко (керівн. авт. колект.), Д.Н. Козак, С.Д. Крижицький та ін. – К.: Либідь, 1994. – Кн. 1. – 240 с.
4. Залізник Л.Л. Первісна історія України: Навч. посібник / Л.Л. Залізник. – К.: Вища школа, 1999. – С. 5-188.
5. Понамарьов А.П. Етнічність та етнічна історія України: Курс лекцій / А.П. Понамарьов. – К.: Либідь, 1996. – С. 20-63.
6. Попович М.В. Нарис історії культури України / М.В. Попович. — К.: АртЕк, 1999. — С. 13-55.
7. Субтельний О. Україна: історія / О. Субтельний. — К.: Либідь, 1991. — С. 17-32.
8. Теорія та історія світової і вітчизняної культури / А.К. Бичко та ін. — К.: Либідь, 1992. С. 101-104.

Тема 7. Історія культури Княжої доби.

1. Матеріальна та духовна культура Київської Русі в дохристиянський період.

2. Прийняття християнства та його вплив на культуру Київської Русі:

а) розвиток писемності, літератури, шкільної справи, заснування бібліотек;

б) становлення літописання;

- в) розвиток усної народної творчості та музичної культури;*
- г) архітектура та містобудування, будівництво храмів;*
- д) іконописання.*

3. Продовження Галицько-Волинським князівством культурних традицій Київської Русі, збагачення їх західноєвропейськими впливами:

- а) подальший розвиток писемності, літописання, удосконалення та розширення шкільництва в Галицько-Волинській державі;*
- б) розвиток ремесел, декоративного мистецтва та малярства;*
- в) містобудування в Галицько-Волинському князівстві, спорудження кам'яних фортець, замків та храмів.*

Література

1. Антонович Дм. Українська культура. – К.: Либідь, 1993. – С. 40-45, 242-244, 256-257, 275-283, 302-317.
2. Бойко О.Д. Історія України: Навч. Посібник для студентів вищих навчальних закладів. Видання 3-тє, виправлене, доповнене. – К.: Академвидав, 2005. – С. 78-84.
3. Давня історія України: Навчальний посібник: у 2 кн./ Толочко П.П. (керівник авторського колективу), Козак Д.Н., Крижицький С.Д. та ін. – Кн. 2 – К.: Либідь, 1995. – С. 159-180.
4. Історія України / В.Ф. Верстюк, О.В. Гарань, О.І. Гуржій та ін. Під ред. В.А. Смоля. – К.: Альтернатива, 1997. – С. 43-49, 55-56.
5. Історія України / Керівник авт. колективу Ю. Зайцев. – Львів: Світ, 1996. – С. 65-70, 82-84.
6. Історія України. Курс лекцій у двох книгах. Від найдавніших часів до кінця ХІХ ст., кн. 1. / Л.Г. Мельник (керівник), В.Д. Баран, О.І. Гурій, М.В. Демченко та ін. – К.: Либідь, 1991. – С. 48-52, 65-68, 82-85.
7. Історія української культури. Т. 2. – К.: Наукова думка, 2001. – 830 с.
8. Історія української та зарубіжної культури: Навч. посіб./ С.М.Клапчук, Б.І.Білик, Ю.А. Горбань та ін.: За ред. С.М.Клапчука. – 6-те вид., випр. і доп. – К.: Знання-Прес, 2007. – 358 с.
9. Попович М.В. Нарис історії культури України. — К.: АртЕл, 1999. – С. 57-118.

Тема 8. Культура українського народу першої пол. ХІV – першої пол. ХVІІ ст. Та часів Козаччини та Гетьманщини.

1. Особливості розвитку української культури в умовах іноземної експансії:
  - а) тенденції розвитку культури під час перебування українських земель у складі Литви;*
  - б) трагічні наслідки польської колонізації для української культури.*
2. Перше національно-культурне відродження в ХVІ – І пол. ХVІІ ст.:
  - а) створення та діяльність братств;*
  - б) розвиток освіти та науки;*
  - в) архітектура і містобудування.*
3. Духовне життя, освіта та наука в період Козаччини та Гетьманщини.
4. Розвиток літератури, музики та театру.

5. Архітектура, образотворче, декоративне та ужиткове мистецтво в козацькі часи.

Література

1. Бойко О.Д. Історія України: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий центр «Академія», 1999. – С. 95-144, 200-208.
2. Бокань В.А. Історія культури України: Навч. посібник./ Міжрегіональна академія управління персоналом. – 2-е вид., доп. – К.: МАУП, 2001. – С. 52-79, 80-109.
3. Борисенко В.Й. Курс української історії: з найдавніших часів до ХХ століття. 2-ге вид.: Навч. посібник. – К.: Либідь, 1998. – С. 111-179.
4. Історія української культури у п'яти томах// Українська культура XIII-першої половини XVII. – К.: Наукова думка, 2001. – Т.2. – Розд.4. – С.477-801.
5. Історія української культури у п'яти томах. Т. 3. Українська культура другої половини XVII –XVIII століть. — К.: Наукова думка, 2003. – С.5–1246.
6. Кордон М.В. Українська та зарубіжна культура. Курс лекцій. – К.: Центр навч. літератури, 2005. – С. 312-344, 345 – 377.
7. Лобас В.Х. Українська і зарубіжна культура: Навч. посіб. – К.: МАУП, 2000. – С. 187 – 198.
8. Огієнко І. Українська культура. Коротка історія українського народу. (Репринтне видання 1918 р.). – К.: 1991. – С. 3-163.
9. Попович М.В. Нарис історії культури України. – К.: АртЕк, 1999. – С. 120 – 289.
10. Українська та зарубіжна культура: Навч. посібник/за наук. Ред. Л.Є. Дециньського. – 4-е видання., перероб і доповнене. – Львів: БескидБіт, 2005. – С. 146-184.
11. Черепанова С.О. Українська культура: історія і сучасність: навч. посібник. – Львів: Світ, 1994. – С. 55-287.
12. Яковенко Н. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII ст. – К.: АртЕк, 1999. – С. 168-176.
13. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. – К.: Критика, 2005. –С. 428-465, 490-497.

Тема 9. Українська культура в добу культурно-національного відродження (XIX – поч. ХХ ст.).

1. Передумови, причини і сутність національно-культурного відродження XIX ст. Розвиток освіти та науки:

- а) розвиток освіти та науки, формування різночинної інтелігенції, зростання інтересу до національної історії та культури;*
- в) національні культурні організації й рухи;*
- г) політика урядів Російської та Австро-Угорської імперій щодо національно-культурних процесів на українських землях;*

д) роль і значення Наддніпрянщини та Галичини в українському культурно-національному відродженні XIX ст.

2. Особливості українського літературного процесу:

а) формування української літературної мови, український романтизм;

б) Т. Шевченко – символ української культури;

в) реалістичний напрям в літературі, демократична проза;

г) утвердження революційно-демократичних принципів.

3. Розвиток українського мистецтва в XIX – на початку XX ст.:

а) становлення та розвиток національного професійного театру;

б) розвиток народної, церковної музично-пісенної творчості та професійної музичної культури;

в) образотворче мистецтво, скульптура;

г) архітектура (від класицизму до «еклектики»).

Література

1. Історія української культури / За заг. ред. І. Крип'якевича. — 4-те вид., стереотип. — К.: Либідь, 2002. — С. 542-621.

2. Історія української культури. У п'яти томах. Том 4, книга 1 / Артюр Л., Балушок В., Бондаренко Г. та ін. — К.: Наукова думка, 2008. — С. 719-850.

3. Історія української культури. У п'яти томах. Том 4, книга 2 / Бондар М., Загайкевич М., Пилипчик Р. та ін. — К.: НАН України, 2005. — С. 336-344, 911-1029, 1151-1239.

4. Теорія та історія світової і вітчизняної культури: Підручник / Горбач Н., Гелей С., Росінська З. та ін. — Львів: Каменяр, 1992. — С. 136-155.

5. Українська культура: Лекції за редакцією Дм. Антоновича. — К.: Либідь, 1993. — С. 50-70, 84-90, 152-161, 209-259, 336-370, 468-473.

6. Ніколаєва Т.О. Історія українського костюма. — К.: Либідь, 1996. — С. 150, 170-176.

7. Історія світової та української культури: Підручник. — К.: Літера, 2000. — С. 50-105, 110-160.

8. Закович М.М. Українська та зарубіжна культура: Навч. посібник / За ред. Заковича М.М. — К.: Знання, 2000. — С. 253-292.

9. Кордон М.В. Українська та зарубіжна культура: Курс лекцій: Підручник. — К.: Центр навч. літ., 2005. — С. 245-280, 357, 435-580.

10. Черепанова С.О. Українська культура: Історія і сучасність: Навч. пос. — Львів: Світ, 1994. — С. 100-150, 200-450.

11. Попович М.В. Нарис історії культури України. — К.: АртЕк, 1999. — С. 275-280.

12. Савчук Б. Українська етнологія. — Івано-Франківськ: “Лілея-НВ”, 2004. — СС. 56, 239.

13. Русанівський В.М. Культура української мови. — К.: “Либідь”, 1990. — С. 8, 18.

14. Наулко В.І. та ін. Культура і побут населення України. — К.: “Либідь”, 1993. — СС.60-233.

15. Крисаченко В.С. Українознавство: Хрестоматія-посібник: У 2 кн. Кн. 2. – К.: “Либідь”, 1997. – С. 382-391.

Тема 10. Культурне життя України в ХХ – поч. ХХІ ст.

1. Українська культура в роки революції 1917-1921 рр.:

- а) розвиток освіти і науки;*
- б) особливості мистецького розвитку;*
- в) релігійне життя. І. Огієнко.*

2. Українська культура у 20-х – 30-х роках ХХ ст.:

- а) досягнення й складнощі політики "коренізації"/українізації;*
- б) становище освіти та науки в Радянській Україні;*
- в) розвиток літератури, образотворчого мистецтва, театру, музики в УСРР;*
- г) церковне життя в Україні;*
- д) українська культура на західноукраїнських землях .*

3. Українська культура в роки Другої світової війни.

- а) становище української культури у часи нацистської окупації України 1941-1944 рр.;*
- б) внесок діячів української культури у перемогу над фашизмом.*

4. Розвиток української культури у повоєнний час:

- а) проблеми і здобутки в розвитку української культури у другій половині 1940-х – першій половині 1950-х р.*
- б) основні тенденції та характерні ознаки розвитку української культури у часи хрущовської "відлиги".*

5. Суперечливість розвитку української культури у 1965-1991 рр.:

- а) розвиток освіти і науки;*
- б) літературне і мистецьке життя України.*

6. Розвиток та перспективи сучасної української культури:

- а) соціальні умови становлення сучасної культури.*
- б) літературний процес в сучасній Україні.*
- в) сучасна українська музична культура, кіно- та театральне мистецтво.*
- г) сучасна українська архітектура, образотворче мистецтво, скульптура, народно-прикладне мистецтво:*

Література

1. Історія України ХХ – початку ХХІ століття: Навч. посіб. / П.П. Панченко, Н.П. Барановська, С.С. Падалка та ін.; За заг. ред. В.А. Смолія. – К.: Знання, 2004. – (Вища освіта ХХІ століття) С. 53-58; 75-76; 96-97; 101-102; 189-206; 208-209; 211-213; 215.

2. Історія України. Курс лекцій: У 2 кн. Кн. 2. – ХХ століття: Навчальний посібник / Мельник Л.Г., Верстюк В. Ф., Демченко М.В. та ін. – К.: Либідь, 1992. – С. 301-328; 347-353; 403-431.

3. Коваль М.В. Українська культура та її діячі в політиці нацистських колонізаторів // УІЖ. – 1993. - № 9. – С. 13-28.

4. Коваль М.В. Доля української культури за “нового порядку”// УІЖ. – 1993. – № 11-12. – С. 15-38.
5. Литвин В. М., Мордвінцев В.М., Слюсаренко А.Г. Історія України: Навч. Посібник. – К.: Знання – Прес, 2002. – С. 498-505; 516-517; 524-526; 558-561; 566-569; 582-588.
6. Новиченко Л.М., Русанівський В.М., Толочко П.П. Українська національна культура: минуле, сучасне, майбутнє. – К.: Т-во “Знання” УРСР, 1990. – С. 28-38).
7. Новітня історія України (1900-2000): Підручник / А.Г. Слюсаренко, В.І.Гусєв, В.П. Дрожжин та ін. – К.: Вища шк., 2000. – С. 270-273; 291-297; 327, 329-335; 359-369; 402-420; 456-470; 492-501.
9. Сворака С.Д. Освіта на західноукраїнських землях у повоєнний період // УІЖ. – 1997. - № 2. – С. 28-42.
10. Вячеславова О.А. Естетика міфу в сучасному образотворчому мистецтві України//<http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/241688.html>.
11. Галерея „Софія А”. Сучасне українське мистецтво//<http://www.sofia-a.com/>.
12. Ковбасенко Ю.І. Література постмодернізму: По той бік різнихбоків//http://aelib.org.ua/texts/kovbasenko_postmodernism_ua.htm.
13. Образотворче мистецтво // <http://lucl.lucl.kiev.ua/start/mistectvo.html>.
14. Селівачов М. Лексикон української орнаментики. – К.: Редакція вісника «АНТ», 2005. – с.25-156.
15. Тримбач С. Легкий подих. Пішла з життя Лариса Роднянська//<http://www.dt.ua/3000/3680/47716>.

4. План та тези лекцій з дисципліни «Історія української державності і культури»

- Лекція 1.** Введення до дисципліни. Філософсько-теоретичні основи історії української культури.
- Лекція 2.** Прадавня культура на теренах України. Дохристиянські вірування (1,5 тис. рр. до н. е. – IX ст.)
- Лекція 3.** Культура Київської Русі та Галицько-Волинського князівства (X–XIII ст.)
- Лекція 4.** Ренесанс як явище в українській культурі (XIV–XVI ст.)
- Лекція 5.** Феномен українського бароко (XVII – XVIII ст.)
- Лекція 6.** Дискурс просвітництва та романтизму в Україні (кінець XVIII – перша половина XIX ст.)
- Лекція 7.** Культура України другої половина XIX – початку XX ст.
- Лекція 8.** Українська культура радянської доби (1920–1991)
- Лекція 9.** Культуротворчі процеси в Україні в умовах незалежності

Лекція 1. Введення до дисципліни. Філософсько-теоретичні основи історії української культури.

План

1. Вступ. Предмет, мета і завдання курсу «Історія української культури».
2. Поняття та сутність культури. Концептуальні підходи до розуміння культуротворчих процесів.
3. Функції, структура й типологія культури.
4. Характеристика української культури.
5. Періодизація, джерельна база та принципи вивчення історії української культури.

Історичний, соціальний і культурно-мистецький досвід українського народу є предметом вивчення дисципліни. Сутність культури. Поняття культури. Походження терміна «культура». Антропологічна, соціальна, та філософська концепції теорії культури. Еволюція поглядів учених на поняття культури. Сучасні наукові визначення культури як сукупності матеріальних і духовних цінностей, створених людством за час свого існування. Природа і культура. Цивілізація і культура. Функції культури людини творча, суспільно-перетворююча, етноформуюча, етнозахисна, пізнавальна, інтегративна, семіотична, комунікативна, регулятивна, ціннісна, соціальна, емоційно-естетична, рекреативна, виховна, діагностична, прогностична. Структура й типологія культури. Матеріальна і духовна культура. Субкультура і контркультура. Поняття світової і національної культури. Звичаї, традиції, ритуали, мова як основа національної культури. Національна свідомість як показник національної культури, її зрілості. Культура українського народу як самобутнє явище в історії світової цивілізації. Періодизація, джерельна база та принципи вивчення історії української культури. Соціально-історичні та природно-географічні чинники формування української культури, взаємозв'язок її з іншими культурами. Гетерогенність та відкритість української культури. Джерела вивчення української культури.

Лекція 2. Прадавня культура на теренах України. Дохристиянські вірування (1,5 тис. рр. до н. е. – IX ст.)

План

1. Сутнісні ознаки й періодизація первісної культури України.
2. Архаїчні культури на території України. Трипільська культура та її здобутки.
3. Діалог культур на праукраїнських землях.
  - 3.1. Скіфська культура.
  - 3.2. Антична епоха в українському контексті.
  - 3.3. Слов'янська доба в дохристиянській культурі українських земель.

Сутнісні ознаки первісної культури України. Археологічна, культурно-цивілізаційна, етнокультурна та історична періодизація первісної доби. Археологічні культури на території України. Характеристика культури доби палеоліту (мізинська культура), мезоліту (деснянська культура) та неоліту (культура лінійно-стрічкової та ямково-гребінцевої кераміки) на теренах України. Культурно-географічні зони доби енеоліту: 1) степова причорноморська, або південноукраїнська (ямна культура); 2) лісова та лісостепова зони Придніпров'я (середньостогівська культура); 3) правобережна степова зона (трипільська культура). Трипільська культура та її здобутки. Будівлі, селища, спосіб життя, тип господарства, соціальний устрій, релігійні уявлення, розвиток керамічного мистецтва у трипільців. Діалог культур на праукраїнських землях у добу бронзи. Кіммерійська культура. Скіфська культура. Соціальний устрій, релігійні уявлення, тип господарства, спосіб життя у скіфів. Звіриний стиль як художнє досягнення скіфської доби. Найвідоміші скіфські артефакти: скіфська пектораль, золотий гребінь, срібні з позолотою вази. Антична епоха в українському контексті. Грецький та римський періоди. Слов'янська доба в культурі українських земель. Перші згадки про слов'ян. Види поселень, спосіб життя, релігійні уявлення. Міфологія і вірування як феномен слов'янської культури. Пантеон слов'янських богів. Консолідація слов'янських племен. Культуротворчі та державотворчі принципи у слов'янських племенах.

Лекція 3. Культура Київської Русі та Галицько-Волинського князівства (X–XIII ст.)

План

1. Загальна характеристика періоду Київської Русі. Вплив християнства на розвиток давньоруської культури.
2. Культура Київської Русі як синтез язичництва та візантійського впливу.
  - 2.1. Мова, писемність, освіта, наукові знання та література.
  - 2.2. Містобудування й архітектура.
  - 2.3. Скульптура, живопис, декоративно-прикладне мистецтво.
  - 2.4. Музичне мистецтво.
3. Соціокультурні процеси та мистецькі здобутки Галицько-Волинського князівства.

Утворення у IX ст. однієї з найбільших держав середньовіччя – Київської Русі – унаслідок тривалого внутрішнього розвитку та консолідації слов'янських племен. Вплив християнства на розвиток давньоруської культури. Культура Київської Русі як синтез язичництва та візантійського впливу. Особливості давньоруської культури, її світоглядний фундамент, поява нових субкультур – дружинної та народної. Писемність, мова, освіта,

наукові знання, література Київської Русі. Свідчення існування писемності у дохристиянські часи. Створення глаголиці та кирилиці. Білінгвізм у Київській державі: давньоруська (протоукраїнська) та старослов'янська (церковнослов'янська) мови як знаряддя духовної культури та об'єднуючий чинник у державі. Утворення різних типів шкіл у Київській Русі: школи «книжного вчення», школи грамоти, монастирські й жіночі школи, годувальництво. Виникнення та поширення бібліотек. Бібліотека Ярослава Мудрого у Софії Київській. Поширення наукових знань з математики, хімії, фізики, географії, астрономії та ін. Найвизначніші пам'ятки давньоруської літератури: «Повість временних літ», «Слово о полку Ігоревім», «Києво-Печерський патерик», «Слово о законі і благодаті», «Повчання Володимира Мономаха», «Руська правда», «Галицько-Волинський літопис». Містобудування та архітектура Київської Русі – житлова, культова, оборонна. Вплив візантійської традиції в архітектурі, виникнення власних архітектурних шкіл – київської, чернігівської, переяславської, галицької. Найвідоміші архітектурні пам'ятки Київської Русі. Живопис та декоративно-прикладне мистецтво. Рельєфи, фрески, мозаїки, іконопис, книжкова мініатюра. Музичне мистецтво. Народна, професійна (інструментальна) і церковна музика. Соціокультурні процеси та мистецькі здобутки Галицько-Волинського князівства.

Лекція 4. Ренесанс як явище в українській культурі (XIV–XVI ст.)

План

1. Національний варіант Ренесансу і Реформації в українській культурі.
2. Братства як осередки національно-релігійного та культурно-освітнього життя. Культурно-освітні центри.
3. Виникнення українського друкарства. Пересопницьке Євангеліє.
4. Полемічна література.
5. Архітектура та образотворче мистецтво.
6. Феномен козацької культури.

Діалог та взаємодія національних культур у Речі Посполитій – литовської, білоруської, польської, української. Європейський Ренесанс та його світоглядні засади. Два етапи західноєвропейського гуманізму – ранній (етико-філологічний) і пізній (теологічний, натурфілософський). Виникнення в Україні, яка входила до складу Великого Князівства Литовського та Речі Посполитої, у 2-й пол. XV ст. передумов для формування елементів ранньобуржуазної духовної культури та ренесансно-гуманістичної філософської і громадсько-політичної думки. Етапи розвитку ренесансного гуманізму в Україні. Зачинателі гуманістичної культури в Україні: Г. Саноцький, Ю. Дрогобич, П. Кросненський, С. Оріховський-Роксолан, Й. Верещинський та ін. Утворення братств як осередків національно-

релігійного та культурно-освітнього життя. Найстарші серед братств – Львівсько-Успенське (1439) та Віленсько-Кушнірське (1458). Головна мета братств – оборона своєї батьківської віри. Відкриття при братствах шкіл і друкарень. Культурно-освітні центри на українських землях: Острог – «волинські Афіни» та «Слов'яно-греко-латинська» академія. Зв'язки з західноєвропейською наукою. Виникнення українського друкарства. Просвітницька діяльність Івана Федорова. Перші друкарні у Львові, Острозі. Вихід у 1574 р. «Азбуки» — першої української граматики. Виникнення полемічної літератури внаслідок загострення ідейної боротьби проти католицько-уніатської експансії. Відкриття полеміки польським єзуїтом П. Скаргою. Критика католицизму Г. Смотрицьким, Х. Філалетом, К. Острозьким, М. Смотрицьким, І. Вишенським та ін. письменниками-полемістами. Продовження в архітектурі XIV–XVI ст. традицій давньоруської епохи, водночас використання досягнень західноєвропейських стилів – романського, готичного, ренесансного. В образотворчому мистецтві, з одного боку, зберігаються ознаки попереднього періоду (монументальність, величавість, витончений колорит, високий професіоналізм), водночас відчутне проникнення народних струменів (реалістичність, людяність, життєрадісність). Розвиток як релігійного, так і світського живопису. Виникнення козацтва як осередку демократичності й побратимства, захисту волі і православної віри. Самобутність козацької культури.

Лекція 5. Феномен українського бароко (XVII – XVIII ст.)

1. Ідейні та естетичні засади культури бароко. Своєрідність формування українського (козацького) бароко.
2. Розвиток освіти і науки. «Золота доба» Києво-Могилянської академії.
3. Література, усна народна творчість, музика і театр епохи бароко. Творчість М. Березовського, А. Веделя, Д. Бортнянського.
4. Бароко в архітектурі і живописі України. Школи іконопису. Український портретний живопис.
5. Своєрідність українського бароко в загальноєвропейському контексті.

Утвердження бароко як визначальної світоглядної позиції доби. Українське та західноєвропейське бароко – загальне й особливе. Барокове світовідчуття й світобачення. Відновлення певних традицій Київської Русі, а також ідеалів національно-визвольної боротьби. Самобутність українського бароко, його характерні риси. Розвиток освіти та наукових знань в Україні. Києво-Могилянська академія, її загальнослов'янське значення. Риси барокового стилю в українській літературі. Поезії Л. Барановича, І. Величковського, С. Яворського, Г. Сковороди. Розвиток в ораторській прози: збірники проповідей Л. Барановича, І. Галятовського, А. Радивиловського. Риси барокової історіографії в літописах Г. Граб'янки, С. Величка. Театральне мистецтво: вертеп, шкільна драма (містерії, мораліте,

інтермедії, інтерлюдії, драма). Особливості українського бароко в образотворчому мистецтві: іконопис, гравіювання, світський живопис. Вплив Рубенса в малярському оздобленні церков, іконописі. Барокові іконостаси І. Кондзелевича. Виникнення світського портрета в трьох композиційних варіантах – погрудному, поясному та на повний зріст. Відповідність портретних типів соціальному поділу суспільств (міщанство, духовенство, шляхта, козацтво). Барокова архітектура культова (культова, житлова, оборонна) як синтез старої традиції мурованого будівництва, започаткованої в княжу добу, та дерев'яного народного будівництва. Найвищий розквіт архітектури – доба Мазепи. Розвиток скульптури на західноукраїнських землях (надгробки, статуї в мавзолеях у церквах та каплицях). Львів як центр ремесла й мистецтва в добу бароко. Орнаментальне дерев'яне різьблення на східноукраїнських землях. Українська барокова музика та музична освіта. Партесний хоровий спів. Творчість М. Березовського, А. Веделя, Д. Бортнянського.

Лекція 6. Дискурс просвітництва та романтизму в Україні (кінець XVIII – перша половина XIX ст.)

План

1. Суспільно-політичні, духовно-ідеологічні процеси в Україні наприкінці XVIII – початку XIX ст.
2. Особливості українського літературного процесу. Розвиток театрального і музичного мистецтва. Образотворче мистецтво.
3. Національні культурні організації і рухи українців в умовах реакційної урядової політики. Культурні аспекти діяльності Кирило-Мефодіївського братства.
4. Процес становлення національної свідомості. Журнал «Основа».

Соціально-політичні та історичні обставини розвитку української культури кінця XVIII – першої половини XIX ст. Українська культура в колоніальних умовах Російської та Австро-Угорської імперій. Формування системи освіти в Україні. Заснування університетів у Харкові та Києві. Образотворче мистецтво. Музичне життя України. Український романс: М. Березовський, Д. Бортнянський, А. Ведель. Внесок Г. С. Сковороди в духовну культуру українського народу. Становлення нової української літератури та літературної мови. Розвиток історіографії та її вплив на формування національної самосвідомості. «Історія русів» як зразок української національно-політичної думки кінця XVIII — початку XIX століття. Творчість П. Гулака-Артемовського, Є. Гребінки, Г. Квітки-Основ'яненка, І. Котляревського, Т. Шевченка в контексті романтизму. Виникнення професійного українського театру в Харкові, потім у Полтаві (на чолі з письменником І. Котляревським і актором М. Щепкіним). Фундатори

української літератури в Галичині. «Руська трійця». Розвиток архітектури та містобудування. Панування в архітектурі класицизму та стилю ампір. Планова забудова міст і сіл, поява фабрик і заводів. Бурхлива забудова Херсона, Катеринослава, Кременчука, Маріуполя та ін. міст. Національні культурні організації і рухи українців в умовах реакційної урядової політики. Кирило-Мефодіївське братство як перша спроба української інтелігенції вдатися до політичної боротьби. Культурні аспекти діяльності Кирило-Мефодіївського братства. Вихід першого українського суспільно-політичного, літературно-мистецького та науково-літературного журналу «Основа» 1861 – 1862 рр. П. Куліш, М. Костомаров, В. Білозерський, Т. Шевченко та ін.

Лекція 7. Культура України другої половина XIX – початку XX ст.

План

1. Українська культура в контексті суспільно-історичних реалій кінця XIX – поч. XX століття.
2. Розвиток освіти та науки в Україні у другій половині XIX – поч. XX ст. Діяльність Наукового товариства ім. Т. Шевченка. Культурно-просвітницька діяльність громад. Виникнення «Просвіти».
3. Розвиток музично-драматичного мистецтва. М. Лисенко – засновник української класичної музики.
4. Література і театральне мистецтво. Театр корифеїв. Молодий театр.
5. Формування національного стилю в архітектурі та образотворчому мистецтві.

Розвиток освіти та науки в Україні у другій половині XIX – поч. XX ст. Заснування університету в Одесі. Створення системи вищих спеціальних навчальних закладів. Наукові дослідження О. Ляпунова, М. Ващенко-Захарченка, М. Авенаріуса, М. Пальчикова, М. Бекетова, І. Мечнікова, М. Гамалії, І. Полюя, М. Делоне. Валуєвський циркуляр, Емський указ. Громади та їх культурно-просвітницька діяльність. Південно-західний відділ Російського географічного товариства – перший українознавчий осередок в Наддніпрянській Україні. Критичний реалізм в українській літературі (М. Вовчок, П. Мирний, І. Нечуй-Левицький, О. Кобилянська В. Стефаник). Виникнення історичного роману. Етнографічні дослідження та фольклористика, розвиток мовознавства (П. Житецький, О. Потебня, А. Кримський, Б. Грінченко). Музично-драматичне мистецтво. М. Лисенко – засновник української класичної музики. Виникнення українського гімну (В. Вербицький та П. Чубинський). Архітектура, скульптура, живопис. Театр корифеїв. Діяльність «Молодого театру». Виникнення «Просвіти». Заснування наукового товариства імені Тараса Шевченка та його роль у розвитку наукових знань в західноукраїнських землях. І. Франко – визначний

український письменник, вчений та громадсько-політичний діяч. Культурне життя на початку ХХ століття. Заснування музеїв в Україні. Зв'язок української культури зі срібним віком російської культури. Культурні процеси в Україні в роки Першої світової війни (1914-1918 рр.). Розвиток культури за часів Української національно-демократичної революції (1917–1921). Закладення засад національної середньої та вищої освіти. Створення Української академії наук (УАН). В. Вернадський – перший президент УАН.

Лекція 8. Українська культура радянської доби (1920–1991)

План

1. Культурне будівництво у радянській Україні в 20–30 рр. ХХ ст.
2. Українська культура у період сталінізму. Репресії проти митців. Роки війни.
3. Українська культура повоєнного періоду. Шістдесятництво як культурний феномен.
4. Наукові досягнення радянських учених. Розвиток ракетної техніки, космонавтики, використання атомної енергії в мирних цілях.
5. Досягнення радянської системи освіти, запровадження загальнообов'язкової середньої освіти.

Культурне будівництво в радянській Україні. Політика українізації. Ліквідація у 1920-х роках неписьменності населення. Створення радянської системи освіти. Заснування ВУАН. Наукові дослідження 1920-х–1930-х років. Український культурний ренесанс. Розвиток образотворчого, театрального та музичного мистецтва. Діяльність театру «Березиль». Зародження українського радянського кінематографу. Творчість О. Довженка. Пошук нових форм в архітектурі. Культурне життя в Україні в роки Другої світової війни. Висвітлення патріотичних, національних почуттів народу в мистецьких творах (М. Рильський, П. Тичина, В. Сосюра. Діяльність української науково-технічної інтелігенції в тилу. Кіномистецтво в роки Великої Вітчизняної війни. Культурний розвиток в УРСР у повоєнний період. Здійснення переходу до обов'язкової семирічної освіти (1953 р.), Закон про реформування шкільної освіти (1959), реорганізація вищих навчальних закладів. Образотворче мистецтво післявоєнних років. Твори художниць-примітивісток – феномен народного мистецтва. Розвиток театрального мистецтва. Провідні театри України. Драматургія М. Зарудного, В. Минка, О. Коломійця. Розвиток кіномистецтва в УРСР. Телебачення – нове явище культурного життя. Розвиток книговидавничої справи. «Шістдесятництво» в УРСР та його лідери. Наукові досягнення радянських учених. Створення українськими ученими першої в СРСР та Європі ЕОМ. Розвиток ракетної техніки, космонавтики, використання атомної енергії в мирних цілях. Роль Академії наук та її президента Б. Патона у розвитку

української науки. Досягнення радянської системи освіти, запровадження загальнообов'язкової середньої освіти. Розширення музейної мережі та культурно-освітніх закладів. Літературний процес в Україні у 1980 –х роках. Закон УРСР «Про мови в Українській РСР» (1989).

Лекція 9. Культуротворчі процеси в Україні в умовах незалежності

План

1. Культуротворчі процеси в Україні після здобуття незалежності.
2. Сучасний стан розвитку культури. Феномен масової культури. Створення мережі культурної індустрії та культурної комунікації.
3. Реформування системи середньої, спеціальної та вищої освіти в Україні. Приєднання до Болонської системи вищої освіти.
4. Розвиток сучасної української літератури. Поширення комерційних жанрів.
5. Сучасне українське кіномистецтво і театр, образотворче та музичне мистецтво.
6. Соціокультурне життя української діаспори.

Соціально-політична та культурно-мистецька ситуація в Україні після проголошення Незалежності України. Процеси ідеологічної, національно-політичної, інституційної та інформаційної трансформації в Україні. Поява Інтернету. Вплив ринкових відносин та масової культури на формування національного культурного простору. Формування законодавчої бази у сфері культури та освіти. Демократизація та гуманітаризація освіти. Становлення та розвиток системи середньої, спеціальної та вищої освіти в Україні. Приєднання з 2005 р. до Болонського процесу з метою інтеграції національної освіти в європейський освітній простір. Досягнення українських учених у галузі науки і техніки. Діяльність НАН України як головного наукового центру України. Здобутки цивільної авіації в Україні. Створення мережі культурної індустрії та культурної комунікації. Розвиток сучасної української літератури. Старша, середня та молодша генерація українських письменників. Розвиток постмодернізму. Поширення комерційних жанрів у літературі. Криза сучасного українського кіномистецтва. Відродження сучасного українського театру. Національна спілка театральних діячів України. Національний центр театального мистецтва імені Леся Курбаса. Внесок у скарбницю світової культури оригінальних здобутків українських митців ХХ-ХХІ ст. Криза книговидавничої справи в Україні. Спілка художників України як ініціатор консолідації творчої інтелігенції. Заснування Академії мистецтв у 1996 р. Цілісність українського культурного простору. Презентації українського мистецтва в Європі, США та Японії. Участь в мистецьких бієнале. Розвиток у сучасній музиці традицій народного мелосу та зарубіжної естради. Попмузика, рокмузика, джазмузика, бардівська

пісня тощо. Хвилі української міграції. Соціокультурне життя української діаспори.

5. Тематика індивідуальних завдань **Контрольні роботи для студентів заочної форми навчання.**

Методичні поради.

Контрольні роботи спрямовані на виявлення теоретичних знань студентів та вмінь їх адекватно реалізувати. Мета контрольних робіт – презентація творчо осмисленого самостійного реферування філософської, історичної, культурологічної, мистецтвознавської та іншої літератури (мін. 7 джерел) в ракурсі обраної теми. Тема обирається відповідно до власних інтересів студентів в галузі «Історії української культури».

В процесі розкриття теми доцільне використання цитат, що підтверджують певні думки та положення; дотримання хронологічної послідовності; зазначення персоналіїв тощо.

Рекомендації:

Обсяг роботи не менше 15 друкованих (14 інтервал, Times New Roman, міжрядковий відступ 1,5; поля 2см) сторінок тексту, враховуючи вступ, основну частину та висновки.

Всі сторінки, окрім титульної та додатків, мають бути пронумеровані.

Текст роботи має відповідати літератур, що вказана автором.

Робота має бути написана за планом (не менше 3 пунктів, які вказані в основній частині), а вступ та висновки – відображати оригінальний авторський підхід до змісту теми та структури її викладення. Бажано використовувати в роботі публікації з періодичної преси.

Індивідуальні завдання № 1

1. Літописні слов'янські племена в Україні. Початки їхньої державності.
2. Основні етапи формування державності Київської Русі.
3. Історична періодизація розвитку Київської Русі.
4. Сутність державності Київської Русі.
5. Причини занепаду та ліквідації Київської Русі.
6. Українська державність в період Козаччини.
7. Зовнішня політика Української козацької держави за часів Б.Хмельницького.
8. Гетьманські статті – Конституційні акти Війська Запорозького та Гетьманщини.
9. Сутність Переяславсько-Московської угоди 1654 р.
10. Наступ російського царизму на українську державність XVII-XVIII ст..
11. Парламентська діяльність українців у російській та австрійській державах.
12. Роль Центральної Ради в державотворчому процесі в Україні.
13. Чотири Універсали Центральної Ради.

14. Сутність владних структур, що утворювалися під час національно-демократичної революції 1917-1920 рр.
15. Причини поразки української державності періоду національно-демократичної революції 1917-1920 рр.
16. ОУН: ідеологія та методи боротьби за Українську державність.
17. Геополітичне становище України перед другою світовою війною.
18. Українська новітня держава.
19. Новітня Українська держава на міжнародній арені.
20. Україна і європейський інтеграційний процес.
21. Українська національно-державна символіка: зародження, становлення й утвердження.

Індивідуальні завдання № 2

1. Трипільська культура.
2. Спільні елементи української культури від племен трипільської доби до сучасної України.
3. Культура скіфської доби.
4. Релігійні вірування та усна народна творчість східних слов'ян.
5. Джерела формування культури Київської Русі.
6. Особливості культури Київської Русі.
7. Мистецтво Київської Русі.
8. Утвердження християнства в Київській Русі і його роль в етнополітичній та етнокультурній консолідації суспільства.
9. Культура Галицько-Волинського князівства.
10. Особливості культури України в польсько-литовську добу.
11. Літописи, билини, перекладна література XIV - XVI ст.
12. Братства та їхня роль у розвитку української культури. Полемічна література.
13. Гурток Києво-Печерської лаври. Розвиток українського друкарства.
14. Архітектура, малярство, графіка, граверство, скульптура XIV – XVI ст.
15. Роль Києво-Могилянської академії в розвитку української культури.
16. Українська культура періоду Козаччини.
17. Внесок гетьмана Івана Мазепи в розбудову української культури.
18. Українська поезія XVI-XVII ст.
19. Особливості українського національно-культурного Відродження XIX ст.
20. Розвиток української літератури у XIX ст..
21. Український театр та музика XIX ст.
22. Т.Г. Шевченко в українській та світовій культурі.
23. Українські “Громади”. Шкільництво і освіта.
24. Галицьке відродження. Руська трійця.
25. Роль Лесі Українки та Івана Франка в українському національно-культурному русі.
26. Культурний рух в Україні періоду Центральної Ради.
27. Освіта, наука, мистецтво за часів Гетьманату 1918 р.

28. Культурна політики радянської влади в Україні 1921-1939 р.
29. Розстріляне відродження. Поезія, драматургія, проза.
30. Культурне життя в Україні в роки Другої Світової війни.
31. Культура української діаспори.
32. Українське мистецтво ХХ ст.
33. Шестидесятники. Василь Симоненко, Ліна Костенко та ін.
34. Українська музика, малярство і література ХХ ст.
35. Масова культура та сучасне національне відродження.
36. Тенденції розвитку сучасної української культури.
37. Характерні риси сучасної художньої культури України.

6. Тестова перевірка знань.

окремо в електронному варіанті.

7. Питання до іспиту (заліку)

1. Українська культура як цілісна система.
2. Періодизація розвитку української культури та загальна характеристика періодів.
3. Етнокультурні проблеми походження українського народу.
4. Особливості трипільської культури.
5. Культура скіфо-сарматського періоду.
6. Трипільська культура; зарубинецька та черняхівська культури.
7. Язичницькі вірування та пантеон божеств давніх слов'ян.
8. Вплив християнства на культуру Київської Русі.
9. Писемність та освіта часів Київської Русі - України.
10. Розвиток літератури і науки Київської Русі – України.
11. Мистецтво й архітектура княжої доби.
12. Літописи; апокрифічна та агіографічна література, їх історичне та літературно-художнє значення.
13. Києво-Печерська лавра та її роль у розвитку української культури.
14. Освіта і література у Галицько-Волинській землі.
15. Історичні умови та суспільно-політичні чинники формування ренесансної культури України.
16. Ранній гуманізм в Україні.
17. Братський рух і полемічна література.
18. Діяльність культурно-освітніх осередків кінця XVI- першої полов. XVII ст.
19. Книгодрукування в Україні та його основоположник І. Федоров.
20. Феномен козацької культури.
21. Культура Запорізької Січі.
22. Особливості бароко в Україні: література, театр, музика.
23. Українська архітектура у XVII - XVIII ст.
24. Бароко в українському образотворчому мистецтві.
25. Освіта і наука. Києво-Могилянська академія.

26. Генеза та періодизація національно-культурного відродження в Україні кінця XVIII- поч. XX ст.
27. Дворянський період національно-культурного відродження та його особливості (кінецьXVIII - 40-і роки XIX ст.).
28. Народницький період національно-культурного відродження та його особливості (40-і роки XIX - кін. XIX ст.).
29. Модерністський період національно-культурного відродження (кінець XIX– поч. XX ст.).
30. Досягнення науки в Україні у другій половині XIX ст.
31. Реалізм в українській літературі і мистецтві XIX ст.
32. Заснування Харківського та Київського університетів в Україні та їх значення як науково-культурних центрів.
33. К.Ушинський – засновник вітчизняної педагогіки.
34. Демократично - просвітницьке літературно - фольклористичне об'єднання «Руська трійця» та його роль в розвитку української культури в Галичині.
35. Інтелектуальний та культурний рух 50-70-х років XIX ст. Журнал «Основа».
36. Розвиток шкільництва та народної освіти в Україні (середина XIX – кінець XIX ст.).
37. І. Котляревський і становлення нової української літератури.
38. Роль Т.Г.Шевченка у становленні нової моделі української культури.
39. І.Франко і його роль у розвитку української культури.
40. Драматургія і театральне мистецтво України кінця XVIII- XIX ст.
41. Визначні пам'ятники архітектури та скульптури XIX ст. та їх автори.
42. Витоки українського професійного театру.
43. Музична культура у XIX ст.
44. Розвиток науки у другій половині XIX ст.
45. Діяльність Кирило – Мефодіївського братства та його роль у формуванні національної самосвідомості українського народу.
46. Культурно-просвітницька діяльність «Просвіти», «Наукового товариства ім. Т.Г.Шевченка»: їх роль як центрів національно-культурного відродження.
47. Громади та їх національно-культурницька та громадсько - політична діяльність.
48. Культурно - історичне значення діяльності М.Грушевського.
49. Видатний український мислитель М.Драгоманов.
50. Український романтизм та його представники.
51. Класицизм в українському живописі, скульптурі та архітектурі.
52. Садово-паркове мистецтво та палацово-паркові ансамблі в Україні.
53. Реалізм в українській літературі XIX ст.
54. М.Лисенко – основоположник української професійної музики.
55. Перша третина XX ст. – важливий етап формування національної композиторської школи.
56. Український живопис другої половини XIX – початку XX ст.

57. Творчість художників – передвижників.
58. Український імпресіонізм: література, живопис, скульптура, музика.
59. Національна школа пейзажного живопису (80 -90-ті роки ХІХ ст.).
60. Еклектика та модерн в українській архітектурі.
61. Освіта в Україні на початку ХХ ст.
62. Українська література кінця ХІХ – поч. ХХ ст. та її напрямки.
63. Модерністський живопис і скульптура початку ХХ ст. («український авангард»).
64. Модернізм у творчості українських поетів та письменників на межі ХІХ –ХХ ст.
65. Політика українізації та її вплив на культуру.
66. Духовна скарбниця «репресованої поезії» (20-30-ті рр.).
67. Розвиток традицій українського іконопису та фольклору у малярстві М.Бойчука.
68. Утворення Української академії мистецтв та її діяльність.
69. Утворення Української академії наук та її діяльність.
70. Реформатор національної сцени Лесь Курбас та театр «Березіль».
71. Екранна культура: здобутки українського кіномистецтва.
72. «Шістдесятницький ренесанс» в Україні: фундатори руху.
73. «Нова фольклорна хвиля» в українській музиці 60-70 -х років ХХ ст.
74. Особливості розвитку українського образотворчого мистецтва 70-80-х років ХХ ст.
75. Культурні надбання української діаспори.
76. Науково-технічна культура в Україні ХХ ст.
77. Тенденції сучасного національно-культурного відродження.
78. Українська література кінця ХХ ст. – початку ХХІ ст.
79. Освіта в сучасній Україні.
80. Роль Українського Національного університету ім. Т.Г. Шевченка в науковому та культурному світі України.
81. Місце Києво-Могилянської академії в науковому та культурному світі України.
82. Медіакультурний чинник в освітньому та культурному просторі України.
83. Нові відкриття в галузі драматургії та їх втілення у творчості Р. Віктюка та Б.Жолдака.
84. Традиції і символіка української народної культури.
85. Пісенна творчість українського народу (календарні, сімейно – побутові, танцювальні пісні).
86. Історичні пісні; думи та кобзарство як самобутнє явище української культури.
87. Початок та розвиток музейної справи в Україні.
88. Закон України «Про охорону культурної спадщини» та пам'яткоохоронні громадські організації України.

8. Список літератури.

Методичне забезпечення

1. Історія України: для студентів усіх спеціальностей заочної форми навчання / Відповідальний за випуск Є.В. Перегуда. Уклад. В.Ф. Панібудьласка, В.П.Макогон, А.В.Тороп та ін. – К.: КНУБА, 2010.– 39 с.
2. Історія України: Методичні вказівки /Уклад. В.Ф.Панібудьласка, А.В.Тороп В.П. Макогон, та ін. – К.: КНУБА, 2009. – 36 с.
3. Історія української культури: методичні рекомендації до вивчення курсу для студентів усіх спеціальностей та форм навчання / за ред. Перегуди Є.В. / уклад. В.Ф. Панібудьласка, Є.В Перегуда, А.В.Тороп та ін. – К.: КНУБА, 2010. – 60 с.
4. Історія української культури: навчальний посібник/Є.В. Перегуда, В.Ф. Панібудьласка, А.В. Тороп, В.П. Макогон, П.О. Дьомкін та ін..- К.: КНУБА, 2011. - 152 с.
5. История Украины: конспект лекций / Е. В. Перегуда и др. – К. : КНУСА, 2013. – 56 с.
6. Панібудьласка В.Ф., Деревінський В.Ф., Макогон В.П., Тороп А.В. Історія України: Конспект лекцій. – К.: КНУБА, 2007. – 44 с.

Рекомендована література Базова література

Підручники

1. *Історія України. ХХ – початку ХХІ століття: Навч. посібник /*За заг. ред. В.А.Смолія. – К.: Знання, 2004. – 582 с.
2. *Історія України: Навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів. Видання 3-тє, виправлене, доповнене. / Бойко О.Д. – К.: Академвидав, 2005. – 688 с.*
3. *Історія України: Навчально-методичний посібник для семінарських занять /* За ред. В.М. Литвина. – К.: Знання, 2006. – 607 с.
4. *Історія України: Навчальний посібник / Панібудьласка В.Ф., Деревінський В.Ф., Тороп А.В. та ін. – К.: КНУБА, 2010. – 140 с.*
5. *Савчук Б.Українська етнологія. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2004.– 559 с.*
6. *Світлична В.В. Історія України. Навчальний посібник для студентів неісторичних спеціальностей вищих закладів освіти. Видання 3-тє – К.: Каравела; Львів: Новий світ-2000, Магнолія плюс, 2003. – 308 с.*
7. *Шевчук В.П., Тараненко М.Г. Історія української державності: Навчальний посібник. – К.: Либідь, 1999. – 480 с.*
8. *Яковенко Н.М. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. 2-ге вид., перероблене і розширене. К.: Критика, 2005. – 584 с.*
9. *Яковенко Н.М. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця ХVІІІ ст. – К.: Генеза, 1997. – 312 с.*
10. *Задорожний В., Кундрат Ю. Курс історії української культури (ІХ – початок ХХІ ст.): Навч. посібник для студентів-україністів. – Ужгород, 2009.*

11. Історія світової та української культури // Греченко В.А., Чорний І.В., Кушнерук В.А., Режко В.А. – К.: Літера, 2002.
12. Історія української та зарубіжної культури: Навч. посіб. / Б.І. Білик, Ю.А. Горбань, Я.С. Калакура та ін.; За ред. С.М. Клапчука, В.Ф. Остафійчука. – 3-тє вид., стер. – К.: Т-во „Знання”, КОО, 2001. – 326 с.
13. Кордон М.В. Українська та зарубіжна культура: Курс лекцій: Підручник. - К. : Центр навч. літ-ри, 2005. - 580с.
14. Культура і побут населення України: Навч. посібник для вузів / В.І.Наулко, Л.Ф.Артюх, В.Ф.Горленко та ін. – К., 1993.
15. Лекції з історії світової та вітчизняної культури: Навч. посібник / За ред. проф. А.Яртися та проф. В.Мельника. – Львів, 2005.
16. Лосєв І.В. Історія і теорія світової культури. Європейський контекст. – К., 1995.
17. Меднікова Г.С. Українська і зарубіжна культура ХХ століття: Навч. посібник. – К., 2003.
18. Пономарьов А.П. Українська етнографія: Курс лекцій: Навч. посібник для студ. вищих навч. закладів. — К.: Либідь, 1994. — 317с.
19. Попович М.В. Нарис історії культури України – К.: АрЕк, 1999. – 728 с.
20. Українська та зарубіжна культура: Навч. посібник / За ред. М.М. Заковича. – 3-є вид, випр. і доп. - К. : Знання, 2002. - 557с.

Довідкові видання

21. Довідник з історії України (А-Я): Посібн. / За заг. ред. І. Підкови, Р. Шуста. – 2-ге вид., доопр. і доповн. – К.: Генеза, 2001. – 1136 с.
22. Довідник історії України. У 3-х т. К.: Генеза, 1995-1998.
23. Історична наука: термінологічний і понятійний довідник: Навч. посібн./ В.М.Литвин, В.І.Гусєв, А.Г.Слюсаренко та ін. – К.: Вища школа, 2002. – 430 с.
24. Історія світової та української культури: довідник для школярів та студентів / В.А. Греченко, І.В. Чорний. – К.: Літера ЛТД, 2009. – 416 с.
25. Малий словник історії України. / В.Смолій, С.Кульчицький, О.Майборода та ін. К.: Либідь, 1997. – 464 с.
26. Українське козацтво: Мала енциклопедія. – К: Генеза; Запоріжжя: Прем'єр, 2002. – 568 с.
27. Українська та зарубіжна культура. Словник культурологічних термінів: Навч. посіб. / В.М. Зотов, А.В. Клімачова, В.О. Таран. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 264 с.

Збірники документів

28. Конституційні акти України. 1917–1920. Невідомі конституції України. – К.: Філософська і соціологічна думка, 1992. – 272 с.
29. Конституція України: Прийняття на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К.: Преса України, 1997. – 80 с.
30. Національні процеси в Україні: історія і сучасність. Документи і матеріали. Довідник. У 2 ч. / За ред. В.Ф.Панібудьласка. – К.: Вища школа, 1997. – Ч. 1. – 583 с.

31. *Національні процеси в Україні: історія і сучасність. Документи і матеріали: Довідник. У 2 ч. / За ред. В.Ф.Панібудьласка. – К.: Вища школа, 1997. – Ч. 2. – 704 с.*
32. *Самостійна Україна. / Збірник програм українських політичних партій початку ХХ ст. – Тернопіль, 1991. – 82 с.*

Узагальнюючі праці

33. *Державна символіка України. – Навч. посібник. – К.: КНУБА; „Довіра”, 2004. – 156 с.*
34. *Культура і побут населення України. – К.: Либідь, 1993. – 288 с.*
35. *Шевчук В. П., Тараненко М. Г. Історія української державності: Курс лекцій: Навчальний посібник. – К.: Либідь, 1999. – 480 с.*

Журнальні статті

36. *Верстюк В.Ф. Українська революція і доба Центральної Ради // УІЖ. – 1995. – № 2.*
37. *Гамрецький Ю.М. Універсали – визначні віхи історії Центральної Ради // УІЖ. – 1991. – № 8, 9.*
38. *Горак В.С. Зліт і падіння Директорії // Віче. – 1995. – № 4.*
39. *Гошуляк І. Причини поразки Центральної Ради // УІЖ. – 1994. – № 1.*
40. *Ковальчук М. Гетьман Скоропадський і українське державотворення доби визвольних змагань // Пам’ять століть. – 2002. – № 1.*
41. *Кульчицький С.В. Центральна Рада. Утворення УНР // УІЖ. – 1992. – № 5,6.*
42. *Мірчук П. Причини загибелі УНР // Державність. – 1993. – № 2.*
43. *ОУН – УПА: Між “Третім рейхом” і сталінським тоталітаризмом // УІЖ. – 1994. – № 2, 3.*
44. *Смолій В.А., Ричка В.М. Угоди гетьманського уряду України з Московською державою (1654–1764 рр.) // УІЖ. – 1993. – № 4/6.*

Допоміжна література

Підручники

1. *Гудзь В.В. Історія України: Підручник для студентів неісторичних спеціальностей вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий Дім „Слово”, 2003. – 616 с.*
2. *Державний гімн України Популярний історичний нарис / Упорядники: М.П.Линник, В.М.Пономаренко. Автор тексту М.П.Загайкевич. – К.: Музична Україна, 2006.*
3. *Дециньський Л.Є., Гаврилів І.О., Зінкевич Р.Д. та ін. Історія України та її державності. Вид. 3-тє. переробл. і доп.: Навч. посібник – Львів: Видавництво „Бескид Біт”, 2005. – 368 с.*
4. *Історія українського козацтва: нариси у 2-х т. / Редкол. В. А. Смолій та ін. - К: Вид. дім Києво-Могилянської академії, Т. 1. 2007. - 799 с.*
5. *Історія українського козацтва: нариси у 2-х т. / Редкол. В. А. Смолій та ін. - К: Вид. дім Києво-Могилянської академії, Т. 2. 2007. - 723 с.*

6. Пасічник М.С. Історія України: державницькі процеси, розвиток культури та політичні перспективи: Навч. посіб. – 2 - ге вид., стер. – К.: Знання, 2006. -735 с.
7. Анучина Л.В., Бурлука О.В., Немцова В.С. та ін. Мистецтво незалежної України: Навч. посібник. – Харків, 2007.
8. Пономарьов А.П. Українська етнографія: Курс лекцій: Навч. посібник для студ.вищих навч. закладів. — К.: Либідь, 1994. — 317с.
9. Українська та зарубіжна культура: Навч. посібник / За ред. Заковича М.М. – К. : Знання, 2000. – 622с.

Узагальнюючі праці

- 10.Грицак Я.Й. Нарис історії України: формування модерної української нації ХІХ – ХХ ст. – К.: Генеза, 2000. – 360 с.
- 11.Попович М. Національна культура і культура нації. – К., 1991.
- 12.Смолій В.А., Степанков В.С. Богдан Хмельницький (Соціально-політичний портрет). – К.: Либідь, 1995. – 624 с.
- 13.Юрчук В.І. Культурне життя в Україні у повоєнні роки: світло й тіні. – К., 1995.
- 14.Українська національна культура : минуле, сучасне, майбутнє. - К.:Т-во Знання, 1990.

Журнальні статті

- 15.Бородухін В. Українська державність у монголо-татарську добу // Історія України. – 1999. – № 42.
- 16.Васильєв В. Україна в політиці керівництва СРСР напередодні Другої світової війни // УІЖ. – 2005. – № 1.
- 17.Патриляк І. Державне будівництво в планах ОУН (травень 1941) // Київська старовина. – 2003. – № 2.
- 18.Романенко Є. Проблема парламентизації в діяльності українських національних партій (1905–1907) // Нова політика. – 2002. – № 1.

Інформаційні ресурси

1. <http://library.knuba.edu.ua/>
2. www.history.org.ua./index.php
3. <http://litopys.org.ua/coss1/shch02.htm>